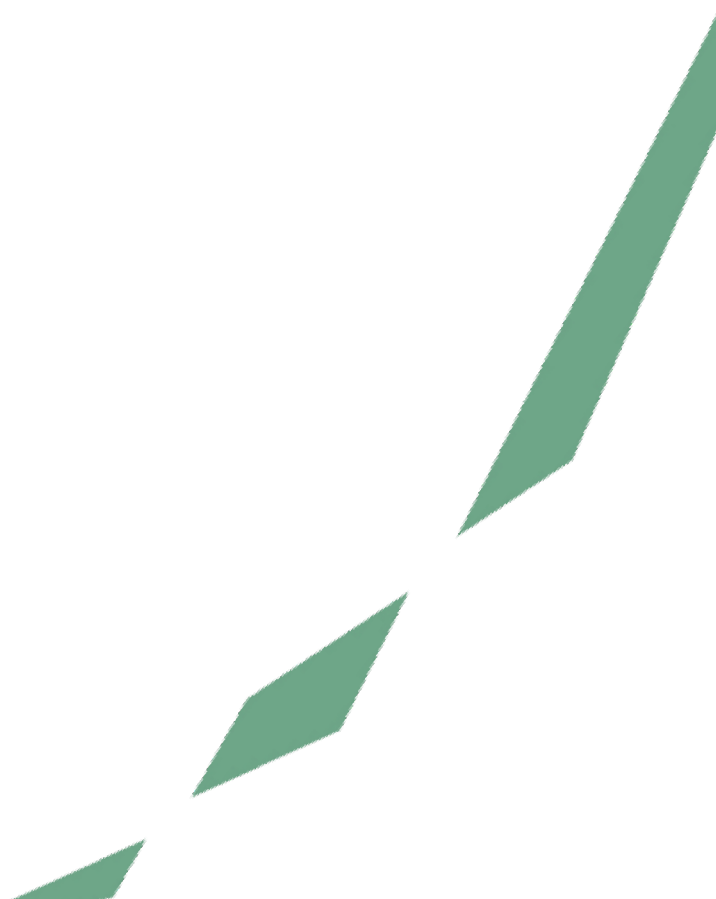

I NORD-NORGE

BARNERETT

FORORD

Jusshjelpa i Nord-Norge mottar et stort antall spørsmål vedrørende barnerett og håper at denne brosjyren kan bidra til oppklaring og bevisstgjøring av rettsområdet på en enkel og forståelig måte.

Brosjyren er utarbeidet av Jusshjelpa i Nord-Norge november 2018. Sist endret i juni 2020.

INNHALDSFORTEGNELSE

BEGREPSAVKLARING	4
Sentralt lovverk	4
1 MOR OG FAR	5
1.1 Barnets mor	5
1.2 Barnets far	5
1.3 Endring av etablert farskap	6
1.4 Medmor	6
1.5 Medfar	6
2 FORELDREANSVAR OG FAST BOSTED	7
2.1 Foreldreansvarets innhold	7
2.2 Hvem som har foreldreansvaret	7
2.3 Barnets selvbestemmelsesrett og medbestemmelsesrett	8
2.4 Barnets faste bosted	8
2.5 Delt bosted – barnet skal bo fast hos begge	9
2.6 Hvordan gå frem for å få foreldreansvaret alene	9
2.7 Konflikt om foreldreansvaret etter dødsfall	10
3 SAMVÆR	12
3.1 Rett til samvær	12
3.2 Samværsrettens omfang	13
3.3 Gjennomføring av samværsretten	13
3.4 Nektelse av samvær	14
4 AVTALEINNGÅELSE	15
4.1. Om avtaler	15
4.2 Delt bosted	15
4.3 Samvær	15
4.4 Feire og andre viktige hendelser	16
5 TVANGSMIDLER	17
5.1 Behovet for tvangsmidler	17
5.2 Tvangsmidlene	17
6 BARNEBIDRAG	18
6.1 Bidrag når foreldrene ikke bor sammen	18
6.2 Barnebidragets varighet	18
6.3 Endring av bidrag	19
6.4 Tvangsfullbyrdelse av krav på bidrag	19
6.5 Stønader til barnefamilier og enslige forsørgere	19
6.6 Tilbakesøking av bidrag når farskapet blir opphevet	20
7 FAMILIEVERNKONTORET	21
7.1 Familievernkontoret for foreldre og familier	21
7.2 Familievernkontoret for barn	21
7.3 Mekling hos familievernkontoret	21

8 BARNEVERN	23
8.1 Barnevernets undersøkelsesplikt	23
8.2 Generelle saksbehandlingsregler	23
8.3 Tiltak	23
8.4 Overtakelse av omsorg	24
8.5 Fratakelse av foreldreansvaret	26
8.6 Tiltak for barn med atferdsvansker	26
9 BEHANDLING AV FORELDRET VISTER I DOMSTOLEN	27
9.1 Å bringe en sak inn for domstolen	27

BEGREPSAVKLARING

Ledd – betegnelse på et avsnitt i en lov- eller forskriftstekst.

Vilkår – en betingelse som må være oppfylt for at den ønskede rettsvirkning skal oppnås. Vilkårene kan være alternative eller kumulative. Ved alternative vilkår er det nok at ett eller flere bestemte vilkår er oppfylt. Ved kumulative vilkår må alle vilkårene være oppfylt for at ønsket rettsvirkning skal oppnås.

Forskrift – rettslig bindende regulering av rettigheter eller plikter, fastsatt av statlig eller kommunalt forvaltningsorgan.

Lovforarbeider eller forarbeid – dette er arbeidet som stortinget, eksperter og interesseorganisasjoner gjør i forkant av en ny lov eller en lovendring. Ved å lese forarbeidene kan man få innsikt i hva lovgiver ønsket å oppnå ved og innføre den aktuelle loven.

Rettspraksis – avgjørelser fra domstolene.

Sentralt lovverk

- Lov av 8. april 1981 om barn og foreldre (barneloven).
- Lov av 17. juli 1992 om barneverntjenester (barnevernloven).
- Lov av 13. juni 1980 om fri rettshjelp (rettshjelploven).
- Forskrift av 12. desember 2005 til lov om fri rettshjelp (rettshjelpsforskriften).
- Forskrift av 15. januar 2003 om fastsetjing og endring av fostringstilskot (bidragsforskriften).
- Den europeiske menneskerettskonvensjonen med protokoller (EMK)
- FNs konvensjon om barnets rettigheter med protokoller (BK)
- Lov av 16. juni 2017 om adopsjon (adopsjonsloven)

Du finner gjeldende lovverk på www.lovdatab.no.

1 MOR OG FAR

1.1 Barnets mor

I barneloven § 2 bestemmes det at den kvinnen som føder barnet regnes som barnets rettslige mor. Dette gjelder uavhengig av surrogati og eggdonasjon.

1.2 Barnets far

Etter barnelovens regler kan man bli far på tre ulike måter: gjennom ekteskap, ved erklæring eller ved dom.

Gifte foreldre

Dersom barnets mor er gift på fødselstidspunktet vil hennes ektefelle automatisk utpekes som barnets far, se barneloven § 3 første ledd.

Separerte/skilte foreldre

Er barnets mor formelt separert eller skilt ved fødselen fastsettes farskapet som om mor er ugift. Erklærer den fraseparerte/fraskilte forelderen farskap, vil barnet regnes som født av gifte foreldre, og reglene for gifte foreldre vil gjelde

Ugifte foreldre

Dersom mor og far ikke er gift ved fødselen, må man registrere farskap gjennom erklæring. Far kan erklære farskap før, i forbindelse med, eller etter fødselen. Det følger av barneloven § 4 at farskap kan erklæres på tre alternative måter.

1) I fødselsmeldingen

For at erkjennelsen i fødselsmeldingen skal være gyldig, må den enten være godkjent skriftlig av barnets mor eller være gitt av mannen moren har oppgitt som barnets far.

2) Personlig fremmøte for:

a) Jordmor eller lege ved svangerskapskontroll.

Det er mulig å erklære farskap i forbindelse med svangerskapskontroll hos jordmor eller lege. Det er ikke mulig å erklære farskap på denne måten etter fødselen.

b) Folkeregisteret.

c) NAV eller en dommer.

d) Norsk diplomatisk eller konsulær tjenestemann, dersom faren er i utlandet.

3) Ved DNA-analyse

NAV kan gi pålegg om at det skal tas blodprøver og DNA-test av den potensielle far og barnet, etter denne prosessen sendes det et farskapsforelegg til den potensielle far. Les mer om DNA-analyse i barneloven § 11.

Dersom den potensielle far ikke erkjenner farskap eller unnlater å svare på farskapsforelegget sendes saken til retten for avgjørelse. Retten kan erklære farskap ved dom, se barneloven §§ 5 og 9.

1.3 Endring av etablert farskap

Det er fullt mulig å endre etablert farskap. Både barnet, hver av foreldrene og tredjemann som mener han er far til et barn som allerede har fastsatt farskap, kan reise sak om slik endring. Sak om endring av farskap kan reises selv om farskapet er fastsatt ved erkjennelse eller etter fastsettelse som følge av ekteskap. Dersom farskapet er fastsatt ved dom, må den gamle saken gjenåpnes.

Farskap kan også endres hvor barnets mor, den som har vært regnet som barnets far og tredjemann skriftlig er enige om det.

Les om endring av farskap i barneloven § 6 og 7.

1.4 Medmor

Gifte mødre

Som medmor til barnet regnes den kvinne som moren er gift med ved fødsel når barnet er født ved lovlig assistert befruktning. Medmorskap inntreffer ikke ved at de senere gifter seg eller får omgjort sitt partnerskap til ekteskap.

Er barnets mor formelt separert ved fødselen fastsettes medmorskap som om mor er ugift. Se barneloven § 3 annet og tredje ledd. Men er de samboere, kan medmor erklære medmorskapet. Dette reguleres av § 4 siste ledd.

Et barn kan ikke ha både en far og en medmor.

Ugifte mødre

De samme reglene som gjelder for erklæring av farskap, gjelder for medmorskap, dette følger av barneloven § 4 a tredje ledd. Se derfor punkt "1.2 Barnets far".

1.5 Medfar

Medfar har blitt et begrep på lik linje med medmor, men juridisk sett finnes ikke en slik betegnelse. Den mannlige partneren til den som er biologiske far til barnet kan ikke være far fra fødselen av. For at to menn skal bli fedre sammen må den ikke-biologiske faren stebarnsadoptere.

Reglene for stebarnadopsjon fremgår av adopsjonsloven § 13. Ved spørsmål om stebarnsadopsjon kan Barne-, ungdom og familiedirektorater kontaktes, se forskrift til adopsjonsloven.

2 FORELDREANSVAR OG FAST BOSTED

2.1 Foreldreansvarets innhold

Foreldreansvaret er regulert i barnelovens kapittel 5, og innholdet følger av barneloven § 30.

Barnet har krav på omsorg og omtanke fra de som har foreldreansvaret. Dette innebærer at de eller den med foreldreansvaret er ansvarlige for å gi barnet en trygg og forsvarlig oppvekst. Foreldreansvaret skal utøves ut fra barnet sine interesser og behov. De som har foreldreansvar skal sørge for at barnet får utdanning etter evne.

Har foreldrene felles foreldreansvar, men barnet bor fast hos den ene, kan den andre ikke sette seg mot at den som barnet bor sammen med, tar avgjørelser som gjelder vesentlige sider av omsorgen for barnet. Dette innebærer avgjørelser om barnet skal være i barnehage, spørsmål om fritidssysler, som valg av type aktiviteter i et idrettslag og skolefritidsordning, og hvor i landet barnet skal bo. Dersom det er uenigheter om hvor barnet skal bo er det en meklingsplikt for foreldrene se § 51 fjerde ledd. Ta kontakt med familievernkontoret for å gjennomføre meklingen.

I store avgjørelser i barnets liv som ikke gjelder dagliglivet, har foreldrene beslutningsmyndighet sammen hvis de har felles foreldreansvar. Slike avgjørelser er for eksempel: vergemål, valg av type skole, religion, spørsmål om navn, samtykke til adopsjon, om barnet skal bo utenfor Norge og utstedelse av pass.

Har den ene foreldreansvaret alene, kan ikke den andre sette seg imot at barnet flytter ut av landet. Dersom foreldrene har foreldreansvaret sammen, må begge samtykke til at barnet skal flyttet til utlandet. Er foreldrene uenige i hvem som skal ha foreldreansvaret eller hvem barnet skal bo fast sammen med, må barnet ikke flytte ut av landet før saken er avgjort. Dersom det foreligger en avtale om samvær, må den som skal flytte med barnet varsle den andre forelderen senest tre måneder før flyttingen, se barneloven § 42 a.

De som har felles foreldreansvar, eller den som har foreldreansvaret alene, kan ta barnet med på kortere utenlandsturer. Har foreldrene felles foreldreansvar, kan retten avgjøre at det skal nedlegges forbud mot utenlandsturer med barnet, dersom det er uvisst om barnet vil komme tilbake.

2.2 Hvem som har foreldreansvaret

Hovedregelen etter barneloven er at foreldre skal ha felles foreldreansvar, se barneloven § 34 og § 35. Dette betyr at som utgangspunkt har gifte, ugifte, samboende og ikke samboende foreldre felles foreldreansvar.

Felles foreldreansvar forutsetter at farskap/medmorskap er satt i samsvar med barnelovens regler, og gjelder fra farskapet/medmorskapet er etablert.

Foreldre som bor sammen, vil så lenge de bor sammen ikke ha mulighet til å reserve seg fra å ha felles foreldreansvar, dette gjelder både om de er gift eller ugift. Se Barneloven § 35 første ledd og tilhørende forarbeid.

Dersom foreldrene skiller eller separer seg, har foreldrene avtalefrihet til å bestemme om de skal dele på foreldreansvaret, eller om en skal ha det alene. Inntil en slik avtale er inngått, eller retten har avsagt dom, har foreldrene forelderansvaret sammen. Se barneloven § 34 annet ledd. Tilsvarende gjelder for samboende foreldre. Se barneloven § 35 annet ledd.

For foreldre som verken er gifte eller bor sammen, og mor ønsker foreldreansvaret alene, kan hun gi melding til folkeregistret innen ett år fra farskapet ble fastsatt. Tilsvarende gjelder dersom far ikke ønsker å ta del i foreldreansvaret. Når slik melding er inngitt av én av foreldrene, vil mor få foreldreansvaret alene. Se barneloven § 35 første ledd.

2.3 Barnets selvbestemmelsesrett og medbestemmelsesrett

Barnets selvbestemmelsesrett og medbestemmelsesrett reguleres av barneloven §§ 31, 32, 33 og BK art. 12.

Etter hvert som barnet blir i stand til å danne seg egne synspunkter om det saken dreier seg om, skal foreldrene høre hva barnet har å si før de tar avgjørelser om personlige forhold for barnet. De skal legge vekt på det barnet mener, alt etter barnets alder og modenhet.

Foreldrene skal gi barnet større selvbestemmelsesrett med alderen og frem til barnet er myndig. Når barnet er fylt syv år, skal barnet høres om sin mening før det blir tatt avgjørelser om personlige forhold for barnet, blant annet i saker om hvem av foreldrene barnet skal bo hos.

Når barnet er fylt tolv år skal det legges stor vekt på barnets meninger. Barn som er fylt femten år, avgjør selv spørsmål om valg av utdanning og om å melde seg inn eller ut av foreninger.

2.4 Barnets faste bosted

Barnets faste bosted er det stedet barnet bor mesteparten av tiden, og der barnet har sin folkeregistrerte adresse. Dersom barnet bor omtrent like mye hos begge foreldrene, typisk at barnet bor annenhver uke hos hver, har barnet delt bosted.

Foreldrene avtaler om barnet skal bo fast hos enten den ene eller begge. Avtalen kan inngås mellom foreldrene alene, eller med hjelp fra familievernkontoret, en advokat eller andre. Er foreldrene uenige, må retten avgjøre om barnet skal bo fast hos en av dem. Avgjørende for hvor barnet skal bo fast er barnets beste, se barneloven § 36 og § 48.

Momenter i vurderingen av hva som er til barnets beste vil være:

- Hvem av foreldrene barnet er knyttet nærmest til følelsesmessig.
- Risiko ved miljøskifte ved flytting.

- Best mulig samlet foreldrekontakt.
- Stabile forhold i hjemmet.
- Omsorgsmulighetene for barnet.
- Unngå splittelse av søskenflokk.
- Barnets egen mening, se forøvrig punkt 2.3.
- Foreldrenes personlige egenskaper.

Retten foretar en konkret helhetsvurdering av hva som anses å være best for barnet i hvert enkelt tilfelle. Avgjørelsen baserer seg på de ovennevnte momentene. Det kan derfor være vanskelig å forutse utfallet i en slik rettsak.

Har foreldrene felles foreldreansvar, men barnet bor fast hos bare den ene, kan den andre forelderen ikke motsette seg at den barnet bor fast hos tar avgjørelser som gjelder vesentlige sider av omsorgen for barnet. Slike avgjørelser kan blant annet være om barnet skal gå i barnehage, hvor i landet barnet skal bo og andre større avgjørelser i dagliglivet. Se mer om dette i punkt 2.1

2.5 Delt bosted – barnet skal bo fast hos begge

Foreldrene kan bli enige om barnet skal bo fast hos enten den ene eller begge. Dersom foreldrene samarbeider godt, og bor på samme sted, kan delt bosted være en god løsning for barnet.

Er foreldrene uenige, må retten avgjøre at barnet skal bo fast hos en av dem. Dersom det foreligger særlige grunner, kan retten likevel avgjøre at barnet skal bo fast hos begge.

I de fleste sakene for domstolene vil konfliktnivået være såpass høyt at det ofte vil være betenkeligheter med å idømme delt bosted både på kort og lang sikt. Det er også uttalt i forarbeidene at man normalt ikke vil idømme delt bosted for barn under 7 år. Hovedregelen i norsk barnerett er at delt bosted bare idømmes når det foreligger helt spesielle omstendigheter, som gjør det mer gunstig for barnet å ha delt bosted enn å bo fast hos en av foreldrene, dette følger av rettspraksis.

2.6 Hvordan gå frem for å få foreldreansvaret alene

Det er to måter man kan få foreldreansvaret alene. Enten gjennom avtale etter barneloven § 35 tredje ledd, eller gjennom dom etter barneloven § 56 første ledd.

Gjennom avtale

Hovedregelen er at foreldre som ikke bor sammen, fritt kan avtale at en av foreldrene skal ha foreldreansvaret alene.

Foreldre vil i de aller fleste tilfeller være de som kjenner barnet best. Domstolen har derfor en subsidiær rolle, som er tiltenkt situasjoner hvor omsorgspersonene enten ikke klarer å enes, eller i tilfeller der omsorgspersonene ikke tenker på hva som vil være det beste for barnet.

For at en avtale om foreldreansvar skal være bindende, kreves det at avtalen meldes inn til folkeregisteret, se barneloven § 35 tredje ledd. En avtale forutsetter at partene er enige.

Gjennom dom

Dersom det ikke er mulig å opprette en avtale om foreldreansvar mellom foreldrene, er dom den andre muligheten.

I barneloven § 56 første ledd fremkommer det at dersom foreldrene er uenige om foreldreansvar kan hver av dem reise sak for retten. Videre i bestemmelsen stilles det som vilkår at foreldrene skal legge frem en gyldig meklingsattest. Også barneloven § 51 bekrefter at foreldre med felles barn under 16 år må møte til mekling før det kan reises sak om foreldreansvar.

En meklingsattest utgis av familievernkontoret etter at partene har forsøkt mekling. Formålet med å gjennomføre slik mekling er å komme til en utenomrettslig avtale. Man skal altså prøve så langt det lar seg gjøre å ikke ta saken til retten. Mekling er billigere og vil ofte være et mindre konfliktskapende alternativ. Dersom foreldrene fortsatt ikke klarer å enes, vil de bli tilbydd og oppfordres til videre mekling, se barneloven § 54.

Meklingsattesten som utstedes av familievernkontoret er gyldig i seks måneder. En gyldig meklingsattest er et krav for å kunne reise sak om foreldreansvar, fast bosted og/eller samvær, se barneloven § 54.

Se også kapittel 9 i brosjyren om behandling av foreldretvister i domstolen.

2.7 Konflikt om foreldreansvaret etter dødsfall

Hvis begge foreldrene har foreldreansvar

Hvis foreldrene har foreldreansvaret sammen og den ene dør, får den gjenlevende forelder foreldreansvaret alene.

Hvis bare en av foreldrene har foreldreansvar

Bor barnet sammen med begge foreldrene, og den ene av de dør, får den gjenlevende forelder foreldreansvaret alene, selv om bare den avdøde hadde foreldreansvar.

Hvis en av foreldrene dør, kan andre enn foreldrene reise sak for å få foreldreansvar dersom den gjenværende forelder enten:

- 1) har felles foreldreansvar, men ikke bor sammen med barnet.
- 2) bor sammen med barnet men ikke har foreldreansvar.

Du kan lese om dette i barneloven § 38.

Fristen for å reise sak er seks måneder. Det er særlig aktuelt der barnet er etablert med en ny sosial forelder (avdødes ektefelle eller samboer) og kanskje nye søsken, og ikke bør rives opp fra denne familieenheten. Alternativt kan det være slektninger av avdøde som ønsker å overta foreldreansvaret for barnet. For å unngå at barnet flyttes før saken er endelig avgjort, kan det kreves foreløpig avgjørelse.

Dersom en av foreldrene skriftlig har gitt uttrykk for hvem de ønsker skal ha foreldreansvaret bør dette legges vekt på, se barneloven § 63 sjette ledd. Det er ingen formkrav til hvordan en slik erklæring skal se ut, men den må være skriftlig. Videre bør den oppbevares hos noen man kan regne med vil legge den fram ved dødsfall. En slik erklæring vil ikke være avgjørende for hvem som skal ha foreldreansvaret, men det vil være et moment i en avveining om hva som vil være til det beste for barnet. Selv om det står «foreldra» i bestemmelsen betyr det ikke at erklæringen må være avgitt av begge i fellesskap. Erklæringen vil tillegges mer vekt dersom den er relativt ny og hvis den er begrunnet.

Erklæringer om hvem som skal ha foreldreansvaret etter foreldrenes død, kan reise vanskelige avveininger, spesielt i tilfeller der den gjenlevende forelder ønsker foreldreansvaret. I slike tilfeller må domstolen i sin vurdering av barnets beste avveie den foreliggende erklæringen mot hensynet til biologisk tilknytning.

Dersom ingen lenger har foreldreansvar for barnet, skal de(n) som ønsker å få foreldreansvar henvende seg til tingretten der barnet bor. Hvis det kun kommer ett krav om foreldreansvar, skal retten normalt gå med på å gi denne personen foreldreansvar. Dette gjelder likevel ikke dersom det er fare for at barnet ikke vil få forsvarlig stell, omsorg eller at barnet vil lide skade på en annen måte.

3 SAMVÆR

3.1 Rett til samvær

Barnets rett til samvær

Barnet har rett til samvær med begge sine foreldre, uavhengig av om foreldrene var sammen da barnet ble født. Barn har et grunnleggende behov for kontakt med begge sine foreldre og foreldrene har et gjensidig ansvar for at samværsretten oppfylles. Barnets rett til samvær reguleres av barneloven § 42.

Hensikten med samværsretten er i første rekke å etablere og/eller opprettholde en nærmere kontakt mellom barnet og den av foreldrene som ikke bor sammen med barnet. Under utformingen og utøvelsen av samværet bør man ta hensyn til dette.

Når kan barnet bestemme samværet selv?

Alle barn har rett til å bli hørt. Når barnet er blitt 7 år skal barnets mening få større betydning. Når barnet er fylt 12 år, skal det legges stor vekt på hva barnet mener.

Barneloven bygger på at det er det beste for barnet å ha kontakt med begge foreldre. Det skal mye til før man legger til grunn at samvær ikke bør finne sted. Saken stiller seg imidlertid annerledes dersom det er spesielle forhold som kan gjøre at barnet er utrygg hos samværspersonen. I en slik situasjon vil man kunne etablere en trygg kontakt ved bruk av f. eks en tilsynsperson (en barnet kjenner og har tillit til) i en overgangsperiode.

Foreldres rett til samvær

Den forelderen som barnet ikke bor fast hos, har rett til samvær med barnet dersom ikke annet er avtalt eller fastsatt, se barneloven § 43. Dette innebærer at en forelder har rett til samvær med et barn selv om han eller hun aldri har bodd sammen med barnet.

Bestemmelsen gir bare en samværsrett, ikke en samværsplikt. Samværsretten kan følgelig ikke tvangsfullbyrdes dersom forelderen ikke ønsker samvær. Men følges ikke samværet opp, kan den berettigede bli pålagt å betale høyere underholdsbidrag, se barneloven § 71 om bidragsreduksjon for samvær.

Dersom samvær ikke er til barnets beste må retten avgjøre at det ikke skal være samvær. Se punkt 3.4 om nektelse av samvær.

Samværsrett for andre enn foreldrene

Dersom en eller begge foreldrene dør, kan slektingen til barnet eller andre nært knyttet til det kreve at retten fastsetter at de har samværsrett, og omfanget av denne retten, se barneloven § 45.

I tillegg er det en regel om samvær for besteforeldre i situasjoner hvor en av foreldrene er nektet samvær. Da kan vedkommende kreve at domstolen tar stilling til om hans eller hennes foreldre skal ha samværsrett og hvilket omfang samværsretten skal ha. Se barneloven § 45 annet ledd.

3.2 Samværsrettens omfang

I utgangspunktet er det foreldrene som avtaler omfanget av samværet. Dette skal gjøres på bakgrunn av hva de mener er best for barnet. Det foreligger en plikt til å høre hva barnet mener og til å legge vekt på dette i samsvar med reglene i barneloven § 31 annet ledd. Det følger av § 43 at det ved avtale blant annet skal legges vekt på hensynet til best mulig samlet foreldrekontakt, barnets alder, barnet tilknytning til nærmiljøet, reiseavstand mellom foreldrene og hensyn til barnet ellers.

Vanlig samvær defineres i barneloven § 43 som en rett til å være sammen med barnet en ettermiddag i uken med overnatting, annenhver helg, tilsammen tre uker i sommerferien og annenhver høst-, jule-, vinter- og påskeferie. Dette er imidlertid bare et utgangspunkt og foreldrene står fritt til å avtale en annen ordning.

Dersom det er et stor konfliktnivå mellom foreldrene kan det være hensiktsmessig å utforme en så detaljert samværsavtale som mulig.

Hvis foreldrene ikke blir enige om samværsretten må retten avgjøre spørsmålet. Retten vil stå fritt til å bestemme om det skal være samvær, og omfanget av et eventuelt samvær. Det er ingen formelle skranker i barneloven mot å pålegge samvær opp mot 50 %. Både lovforarbeidene og juridisk teori presiserer at domstolene i dag har adgang til å pålegge en slik ordning, dersom dette vil være til barnets beste. Det kan imidlertid synes som om domstolene er varsomme med å pålegge samvær opp mot og 50 %. I en slik situasjon vil kanskje ordningen med delt bosted fungere bedre.

Retten kan også foreta innskrenkninger i samværets omfang. De grunner som i følge rettspraksis vil være relevante for å foreta innskrenkninger er at det foreligger sterke konflikter mellom foreldrene, at samværet virker opprivende på barnet eller det kan være personlige egenskaper hos den som krever samvær.

3.3 Gjennomføring av samværsretten

Samvær skal gjennomføres selv om foreldrene bor langt fra hverandre. Samværsavtalen bør være fleksibel slik at samværet blir gjennomførbart. Eksempelvis dersom forelderen som skal ha samvær bor langt unna, kan man avtale at samværet skal skje sjeldnere, men over et lengre tidsrom. Når det gjelder reisekostnader, skal disse normalt deles mellom foreldrene etter deres inntekt, men foreldrene står fritt til å avtale en annen fordeling, se barneloven § 44.

Løpende kostnader mens samværet pågår dekkes normalt av den som har samværet.

Samværsforelderen kan under samværet ta avgjørelser om barnet som knyttes til den løpende omsorgen. Dette gjelder mat, påklledning, leggetider, omgang med venner, oppfølging av skole og øvrig tilsyn og stell.

Dersom samværet av en eller annen grunn ikke kan finne sted som fastsatt, skal den andre av foreldrene få melding om dette i rimelig tid på forhånd, se barneloven § 43 fjerde ledd. Dette er for at alle parter skal kunne innrette seg. Det finnes imidlertid ingen sanksjoner mot brudd på denne regelen.

Samværssabotasje kan forekomme. Dette er når avtalt samvær ikke skjer til avtalt tid og det ikke finnes rimelig grunn til dette. Loven sier ikke noe om når det foreligger samværssabotasje, men loven inneholder imidlertid konsekvenser av samværssabotasje. I henhold til barneloven § 43 femte ledd kan den som har samværsrett kreve ny avgjørelse på hvem som skal ha foreldreansvaret og hvor barnet skal bo fast, dersom den forelderen som har foreldreansvaret eller barnet bor fast hos hindrer at en samværsrett gjennomføres. Dersom en av foreldrene saboterer samværet mellom barnet og den andre forelderen, vil dette kunne brukes som et argument mot den saboterende forelderen i disse sakene.

Retten kan sette vilkår for gjennomføringen av samvær. For eksempel kan det bestemmes at samvær skal finne sted under tilsyn, det vil si i nærvær av en tredjeperson. Videre kan det settes vilkår om at bestemte personer ikke får være til stede under samværet, at samværet skal foregå på et bestemt sted, at en bestemt person skal hente eller bringe barnet eller at den voksne skal være edru under samværet.

3.4 Nektelse av samvær

Samværsrett skal ikke finne sted hvis det ikke er til barnets beste. Avgjørelse om at en av foreldrene ikke skal ha samværsrett, må fattes av retten.

Dette kan være aktuelt dersom barnet er blitt utsatt for overgrep, eller dersom det er fare for det. Det kan også være aktuelt for retten å nekte samvær dersom det er en reell fare for at den samværsberettigede vil bortføre barnet.

Overgrep forstås som både psykisk og fysisk vold eller seksuelle overgrep.

4 AVTALEINNGÅELSE

4.1. Om avtaler

Formålet med å inngå avtaler i saker som involverer barn er å tilrettelegge for familier og for å skape en mest mulig konfliktfri fremtid. Målet er å finne løsninger som er til det beste for barnet, så lytt til hva barnet selv mener, ønsker og vil, før noe avgjøres.

For å få til en god avtale er det viktig at avtalen inneholder og regulerer det som tidligere har skapt problemer. Hvor detaljert avtalen burde være vil avhenge av konfliktnivået mellom mor og far. Det er bedre at avtalen inneholder mange detaljer dersom dette kan hindre konflikt.

Dersom konfliktnivået er høyt mellom foreldrene kan det være lurt å fastsette hvordan kommunikasjonen skal foregå mellom foreldrene i selve avtalen. Det burde stå i avtalen at det ved gjennomføring skal vises fleksibilitet og respekt overfor hverandre og barnet.

Det er foreldrene som bestemmer hvor barna skal bo fast og hvilken samværsordning de mener er best for barna deres. Det må vurderes om det passer best med én felles avtale for alle barna, eller om det er mer hensiktsmessig å lage én avtale for hvert barn.

4.2 Delt bosted

Når en skal utforme en avtale om delt omsorg er det viktig at man tar utgangspunkt i det som vil være til det beste for barnet. Faktorer som stabilitet og ro er viktig.

I avtalen bør det fremgå når barnet skal bo hos far og når barnet skal bo hos mor, og hvordan man skal bytte bosted. At barnet bytter bosted på en fredag overfor en mandag kan medføre at barnet, og kanskje foreldrene, får en roligere overgang før barnet skal i barnehagen eller på skolen.

Videre burde eventuelle ringetider avtales. Å avtale ringetid er som oftest et større behov for foreldrene enn barnet. Det kan være at barnet ikke har behov for å snakke med den andre forelderen i det hele tatt. Her burde imidlertid foreldrenes behov spille inn, særlig for å oppnå best mulig samlet foreldrekontakt. Dersom barnet ikke ønsker å snakke den ene dagen, burde forelderen respektere det. Forelderen som barnet er hos må imidlertid ta ansvar for å få telefontiden gjennomført, dersom dette er avtalt.

Overordnet er det viktig at den ene forelderen ikke griper inn i den andres omsorgsperiode med mindre dette er avklart på forhånd.

4.3 Samvær

Når en etablerer en avtale om samvær vil det være lurt, og ofte helt nødvendig, å fastsette tidspunkt for henting og bringing av barnet. Det kan for eksempel avtales at barnet skal hentes i barnehagen eller etter skolen.

Det kan være hensiktsmessig å slå sammen samværet over en helg, slik at man unngår en overnatting midt i uken. Et eksempel på dette kan være fra onsdag til søndag, annenhver uke.

Når det gjelder ting barnet trenger under samværsperioden, er det omsorgsbasen som hovedsakelig har ansvar for de dyrere gjenstandene som sykkel, ski osv. Disse skal da bringes over til samværet dersom det er nødvendig.

4.4 Feire og andre viktige hendelser

En avtale bør også inneholde praktiske avtaler om ferie, høytider, bursdager, sykedager, oppdragelse og andre ting som er viktige for barnet.

Praksis for ferier i skolen avhenger av hvor i landet man bor. Med delt bosted pleier man ikke gjøre noe annerledes i høst- eller vinterferien slik at disse faller innunder vanlig omsorgsturnus.

Når det gjelder juleferie, inkludert nyttårsaften, er det vanlig å dele jul og nyttår i to, særlig når man bor i samme by. Da kan eventuelt barnet reise til den andre forelderen 27. desember – dette er imidlertid bare et eksempel og selvfølgelig valgfritt.

Påskeferien deles som regel i to dersom man bor på samme sted. Dersom dette ikke er praktisk gjennomførbart fordi foreldrene bor langt unna hverandre, kan man eventuelt ta annenhver påske.

Bestemmelse rundt sommerferie avhenger av barnets alder. Foreldrene kan som et utgangspunkt bestemme hvordan sommerferien skal gjennomføres annethvert år. Sommerferien bør bestemmes innen rimelig tid, slik at hver av foreldrene har tid til å planlegge. Foreldre bør samarbeide etter beste evne. Den som er mest fleksibel med tanke på jobb bør være villig til å strekke seg litt i møte med den andre forelderen.

5 TVANGSMIDLER

5.1 Behovet for tvangsmidler

En avtale om hvor barnet skal bo fast er av liten praktisk betydning dersom foreldrene ikke følger denne. Slike situasjoner forekommer, og synliggjør behovet for å ha tvangsmidler til å gjennomføre ordningen. Adgangen til å benytte tvangsmidler vil også kunne virke preventivt ved at de kan bidra til å hindre at konflikter oppstår.

5.2 Tvangsmidlene

For å utøve lovlig tvang, trenger man et tvangsgrunnlag. I barnefordelingsaker er det bare avgjørelser truffet av en domstol eller en fylkesmann som kan tjene som tvangsgrunnlag, og som dermed kan tvangsfullbyrdes. Avtaler som inngås mellom foreldrene utenfor rettssystemet kan derimot ikke tjene som tvangsgrunnlag.

Tvangsmidlene er forskjellige alt etter hva slags avgjørelse som skal fullbyrdes. Det er namsfogden ved kjennelse som avgjør hvilke tvangsmidler som skal velges.

Ved avgjørelser om *foreldreansvaret* og om *hvor barnet skal bo fast*, står tre midler til rådighet. For det første kan gjennomføringen skje ved at namsmyndighetene henter barnet. Dette regnes som den mest drastiske utvei. For det andre kan den berettigede selv gis rett til å hente barnet. Det er ment at denne muligheten bør benyttes med forsiktighet, da en slik gjennomføring kan bidra til å øke konfliktnivået. Til slutt er det adgang til å indirekte tvinge gjennomføring ved tvangsmulkt. Man blir for eksempel skyldig å betale statskassen 1 000 kr per dag man oversitter fristen for å gjennomføre dommen eller vedtaket. Se barneloven § 65 annet ledd og tvangsfullbyrdelsesloven § 13-14.

Ved avgjørelser om *samværsrett* er situasjonen en annen. Her er det kun adgang til å idømme tvangsmulkt. Grunnen til dette er at det ikke er en engangsoperasjon som skal foretas. Samvær er noe som løpende oppfylles.

Hvis den som har rett til samvær unnlater å stille opp, er det ingen sanksjonsmuligheter. En forelder har altså ingen samværsplikt som motsvarer barnets samværsrett. Det følger imidlertid av bidragsreglene at omfanget av samværet har betydning for barnebidraget og den som har lite samvær, må betale mer bidrag. Se bidragsforskriften § 9.

6 BARNEBIDRAG

6.1 Bidrag når foreldrene ikke bor sammen

Barnebidrag reguleres i barneloven § 67.

Et barnebidrag er noe den av foreldrene som ikke bor fast sammen med barnet skal betale til den som barnet bor fast hos. Vedkommende som er bidragspliktig skal betale et fast pengetilskudd til barnets forsørgelse og utdanning. Et slikt pengetilskudd kan også bli pålagt foreldre som bor med barnet dersom de forsømmer sin forsørgelsesplikt.

Barnebidrag skal betales der en av foreldrene (eller begge) ikke bor sammen med barnet, enten det er en følge av separasjon/skilsmisse eller brudd på samboerskap, eller de aldri har bodd sammen. Det gjelder også der barnevernet har overtatt omsorgen for barnet, og også når foreldrene er fratatt foreldreansvaret (inntil en eventuell adopsjon). Se barnevernloven § 9-2.

Ved delt bosted bor barnet sammen med begge foreldrene, for eksempel en uke hos mor og en uke hos far. Ifølge bidragsforskriften § 8 skal det ved delt bosted legges til grunn at barnet bor like mye sammen med begge, og at foreldrene har de samme utgiftene per dag den tiden barnet bor hos hver av dem. Det antas derfor at barnet forsørges like mye av begge foreldrene, slik at ingen av foreldrene som regel skal betale barnebidrag.

Bidrag kan fastsettes med tilbakevirkende kraft, men ikke for mer enn tre år bakover, se barneloven § 72.

Avtalefrihet

Som utgangspunkt er avgjørelsen om størrelsen på barnebidraget noe foreldrene må bli enig om. Bakgrunnen for dette er at partene selv bør avtale det som passer best for dem i deres situasjon. En slik avtale bør gjøres skriftlig.

NAV har utviklet en bidragskalkulator.¹ Bidragskalkulatoren hjelper deg til å regne ut bidragets størrelse. Du kan bruke kalkulatoren hvis du skal inngå privat avtale om barnebidrag. Kalkulatoren beregner barnebidrag på samme måte som NAV ville ha gjort det.

Bidrag fastsatt av NAV

Blir foreldrene ikke enige om en privat avtale om barnebidrag, kan NAV fastsette bidraget. NAV fastsetter barnebidraget etter foreldrenes betalingsevne. Bidragsevnen beregnes ut fra en egen modell. Ta kontakt med ditt lokale NAV kontor for å få veiledning.

Innkreving av bidrag

Dersom en av partene ønsker det, kan man få innkrevd bidrag gjennom NAV. Dersom den bidragspliktige ikke betaler frivillig, kan NAV innkreving benytte tvangsmidler slik som trekk i lønn eller andre løpende økonomiske ytelser.

6.2 Barnebidragets varighet

Barnebidragets varighet er regulert i barneloven § 68.

¹ <https://tjenester.nav.no/bidragskalkulator/innledning?0>

Utgangspunktet er at plikten til å betale barnebidrag varer til barnet er 18 år, når ikke annet er avtalt eller lovbestemt. Dersom barnet etter fylte 18 år ønsker å fortsette vanlig skolegang, har barnet krav på pengetilskudd for den tiden skolegangen varer. Vanlig skolegang regnes som videregående.

6.3 Endring av bidrag

Barnebidragene varierer ut fra hvor gammelt barnet er. Barn deles inn i ulike aldersklasser: 0-5 år, 6-10 år, 11-14 år og 15-18 år. Overgangen til ny aldersklasse skjer den 1. juli det året barnet går over i ny aldersklasse. Se bidragsforskriften § 3.

For å sikre at bidraget i størst mulig grad er riktig ut fra barnets alder, skal NAV av eget tiltak justere bidraget når barnet går over i en ny aldersklasse. De samme opplysningene som ved forrige ordinære bidragsfastsetting blir benyttet. Har det skjedd endringer i forholdet mellom inntektene, kan man søke om å få bidrag fastsatt på nytt. Bidraget blir bare endret av NAV dersom endringen er på mer enn 12 % i forhold til det gjeldende bidraget. Se bidragsforskriften § 12.

I stedet for å søke på nytt, kan man inngå en ny privat avtale om bidrag.

Bidrag som er fastsatt etter skjønn, med utgangspunkt i at en av dere mottar en ytelse med barnetillegg eller som er avtalt privat, vil ikke bli omfattet av den automatiske justeringen.

6.4 Tvangsfullbyrdelse av krav på bidrag

NAV har myndighet til å kreve inn bidrag ved tvang, dersom betalingsviljen hos den bidragspliktige uteblir. NAV kan benytte seg av en rekke tvangsmidler slik som trekk i lønn, tvangssalg av eiendeler og lignende.

Man kan også søke til NAV om bidragsforskudd dersom barnebidraget ikke blir betalt. Bidragsforskuddet er behovsprøvd, det vil si at størrelsen på forskuddet beror på hvor høy inntekt du har, hvor mange barn du har og om du bor alene eller med samboer.²

Ta kontakt med ditt NAV-kontor for videre bistand.

6.5 Stønader til barnefamilier og enslige forsørgere

Barnetrygd

Barnetrygd er noe den forelder barnet bor fast hos mottar. Dersom foreldrene har avtale om at barnet skal bo fast hos begge, mottar foreldrene 50 % av barnetrygden hver. Dersom den barnet bor hos regnes som enslig, har denne forelderens krav på utvidet barnetrygd, tilsvarende satsen for ett ekstra barn. Denne retten faller bort dersom man gifter seg på nytt, har vært samboer med en man ikke har felles barn med i 12 måneder eller får barn med samboer.³

Barnetrygden er skattefri og utbetales en gang per måned.

² <https://www.nav.no/no/Person/Familie/Barne+og+ektefellebidrag/bidragsforskudd>

³ <https://www.nav.no/no/Person/Familie/Barnetrygd+og+kontantstotte/barnetrygd--156>

Hvordan søker du om barnetrygd?

Som hovedregel man ikke å søke om barnetrygd. Hvis barnet blir født i Norge, vil mor automatisk få barnetrygd omtrent to måneder etter fødselen.

En må likevel søke om barnetrygd når:

- Mor ikke er registrert som bosatt i Norge.
- Barnet er eldre enn seks måneder når retten til barnetrygd inntreer.
- Barnet ikke er født i Norge.
- Du kan ha rett til utvidet barnetrygd.
- Far mottar eller har mottatt barnetrygd for andre barn.
- Foreldrene skriftlig har avtalt delt bosted for barnet og ønsker delt utbetaling.
- Barnetrygden skal vurderes etter EØS-avtalens regler eller andre trygdeavtaler.
- Mor ønsker at far skal få utbetalingen. I slike tilfeller må far søke.
- Du er verge for barnet. I slike tilfeller er det barnet som skal stå som søker. Du må også legge ved vergefullmakt eller annen dokumentasjon som bekrefter at du er verge for barnet.

Hvor lenge kan du få barnetrygd?

Barnetrygd kan man få fra måneden etter at barnet er født, eller fra måneden etter at vilkårene er oppfylt, dersom retten til barnetrygd oppstår på et senere tidspunkt.

Barnetrygden blir utbetalt til og med måneden før barnet fyller 18 år.

Overgangsstønad

En enslig forsørger kan i tillegg ha krav på overgangsstønad. Slik stønad kan ytes hvis den enslige forsørger midlertidig er ute av stand til å forsørge seg selv ved eget arbeid, på grunn av omsorg for barn eller fordi vedkommende først kommer i jobb etter utdanning.

Hovedregelen er at overgangsstønad ytes til det yngste barnet fyller åtte år.

Overgangsstønad er skattepliktig inntekt.

For mer informasjon se nav.no.

6.6 Tilbakesøking av bidrag når farskapet blir opphevet

Dersom noen har betalt pålagt eller avtalt barnebidrag, og senere blitt fritatt for farskapet, kan han kreve beløpet betalt tilbake av folketrygden. Han får et tilbakesøkingskrav, men kravet kan ikke rettes mot barnet selv, moren eller den virkelige faren. Det er folketrygden som må betale.

Bidraget må være avtalt eller pålagt. Faktisk dekning av utgifter vil ikke være nok.

Summen skal indeksreguleres i samsvar med konsumprisindeksen fra Statistisk sentralbyrå fra tilskuddet var betalt, og til det blir betalt tilbake.

Endringen av farskapet må være rettskraftig før tilbakesøking kan kreves.

Et krav foreldes tre år etter at endelig avgjørelse om oppheving av farskapet foreligger.

Reglene som nevnt overfor følger av barneloven § 80

7 FAMILIEVERNKONTORET

7.1 Familievernkontoret for foreldre og familier

Familievernkontoret gir tilbud om rådgivning og behandling til alle som opplever vansker, konflikter eller kriser i familien. Dette kan være alt fra hverdagsproblemer til samlivsbrudd og omsorgsovertakelser. På familievernkontoret arbeider det bl.a. familieterapeuter, psykologer og sosionomer.

Tilbudet er gratis og de ansatte har taushetsplikt.

7.2 Familievernkontoret for barn

Barn kan komme til samtaler hos familievernkontoret. De kan ha samtaler om alle familieproblemer, for eksempel konflikter mellom foreldrene, fysisk og psykisk vold, sykdom/rus hos foreldre, tvangsekteskap, kontroll, press og tvang i familien.

Noen familievernkontor arrangerer samtalegrupper for barn etter foreldres samlivsbrudd. Dette skjer ofte i samarbeid med skole eller helsesøster. Kontakt ditt lokale familievernkontor for mer informasjon.

7.3 Mekling hos familievernkontoret

Hvem må møte til mekling?

Alle foreldre som har felles barn under 16 år må i forbindelse med separasjon og samlivsbrudd møte til mekling hos familievernkontoret.

Foreldre som vurderer å bringe en sak om foreldreansvar, fast bosted eller samvær inn for domstolen må møte til mekling for å få utstedt en gyldig meklingsattest. Denne meklingsattesten er et vilkår for å bringe en sak for domstolen. En meklingsattest er gyldig i seks måneder.

Skal barna være med til mekling?

Barn har en lovfestet rett til å bli hørt i saker som angår dem. Barn som ønsker det kan delta på mekling. Ved at mekleren snakker med barnet, vil barnets stemme kunne komme tydeligere frem. For barnet vil en samtale med mekler også kunne gi en opplevelse av å medvirke i en viktig prosess som angår dem.

Hvis barnet ikke ønsker å uttale seg, er det viktig at dette respekteres.

Hva er målet med mekling?

Målet med mekling er å hjelpe foreldre med å lage gode ordninger og avtaler som ivaretar barnets interesser.

I løpet av meklingen skal foreldrene lage en privat avtale om bl.a.:

- Foreldreansvar.
- Fast bosted.
- Samvær.
- Andre praktiske ting.

En skriftlig avtale er viktig for å skape trygge og forutsigbare rammer for både barn og foreldre, for å huske hva dere er blitt enige om og for å unngå konflikter senere.

Etter første gjennomførte meklingstime mottar foreldrene en meklingsattest. Denne attesten trenger man bl.a. for å kunne søke om separasjon eller for å ta en sak til domstolen. Meklingsattesten er gyldig i seks måneder.

Må man møte til mekling?

Den første meklingstimen er obligatorisk. Hele timen må gjennomføres for å oppfylle møteplikten.

Hvis man er forhindret fra å møte, må familievernkontoret kontaktes så raskt som mulig. Mekleren tar da stilling til om du har gyldig grunn til å få utsatt timen.

Må man møtes til mekling sammen?

I utgangspunktet skal man møte sammen og samtidig til meklingstimene. Har man svært lang reisevei, er det mulig å søke om telefonmekling. Bor en eller begge av foreldrene i utlandet, kan dette gi grunnlag for fritak fra mekling.

I noen tilfeller er det mulig å søke om separat mekling, for eksempel der en av partene er ilagt besøksforbud, eller der den ene sitter i fengsel eller bor på hemmelig adresse, eller der styrkeforholdet er spesielt skjevt.

Søknad om fritak for mekling rettes til familievernkontoret. Det er mekler som tar stilling til søknad om telefonmekling og separat mekling.

8 BARNEVERN

8.1 Barnevernets undersøkelsesplikt

Barnevernets undersøkelsesplikt reguleres av barnevernloven § 4-2 og § 4-3.

Barnevernet skal undersøke et forhold dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som omtalt i eksempelvis punkt 6.2, 6.3 og 6.4.

En undersøkelse fra barneverntjenesten vil kunne oppleves ubehagelig for både barna og foreldrene. Derfor skal en slik undersøkelse gjennomføres slik at det oppstår minst mulig skade for den eller de det gjelder.

8.2 Generelle saksbehandlingsregler

Et barn som er fylt syv år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører barnet. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.

Et barn kan opptre som part i en sak og gjøre partsrettigheter gjeldende dersom det har fylt 15 år og forstår hva saken gjelder. I en sak som gjelder tiltak for barn med atferdsvansker eller tiltak for barn som kan være utsatt for menneskehandel, skal barnet alltid regnes som part.

Enkeltvedtak som barneverntjenesten har truffet og oppfølgingsvedtak som statlig regional barnevernmyndighet har truffet, kan påklages til fylkesmannen. Fylkesmannen kan prøve alle sider av vedtaket. Det vil si at han går inn i saken og kontrollerer hva som er blitt gjort, dette inkluderer om saksbehandlingen er forsvarlig, om loven er anvendt korrekt og om det skjønnet som er utvist er riktig.

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan, en institusjon, et senter for foreldre og barn eller et omsorgssenter for mindreårige i medhold av barnevernloven, har taushetsplikt etter forvaltningsloven.

Før barneverntjenesten fatter vedtak må de innhente de nødvendige opplysninger slik at saken er så godt opplyst som mulig. Dette forutsetter en grundig bearbeiding av saken, både med hensyn til faktisk grunnlag og faglige vurderinger, før det treffes vedtak. Det må både vurderes om det skal settes inn tiltak, samt hvilke tiltak som vil være relevante i det konkrete tilfellet. At saken skal være så godt opplyst som mulig innebærer også at foreldrene har rett til å komme med sine innsigelser før det fattes vedtak.

8.3 Tiltak

Generelt om tiltak i barnverntjenesten

Offentlige inngrep i forholdet mellom foreldre og barn reguleres av barnevernloven. Et skille går mellom frivillige tiltak, som ikke kan gjennomføres mot foreldrenes vilje, og tvangsvedtak som gir adgang til inngrep uten foreldrenes og barnets samtykke.

Formålet med loven er todelt. For det første skal den sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. For det andre skal den bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår.

Barnevernssaker blir behandlet i fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker, mens foreldretvister om barn blir behandlet av domstolene, se punkt 9.

Hjelpetiltak

Før det iverksettes tvungne tiltak skal hjelpetiltak forsøkes. Hovedbestemmelsen om hjelpetiltak reguleres i barnevernloven § 4-4. For å sette i verk hjelpetiltak må det foreligge forhold i hjemmet eller at barnet av andre grunner har et *særlig behov* for hjelpetiltak. Hva som er et særlig behov beror på en konkret vurdering av det enkelte barn sin situasjon. Eksempler kan være sykdom hos barnet, men det kan også gjelde foreldrenes evne for omsorg for barnet. Videre vil også konkrete forhold i hjemmet være av betydning. Dette kan for eksempel være familiens økonomi, foreldrenes psykiske lidelser, dårlig samspill mellom foreldrene og barnet eller vanskeligheter og utfordringer i tilknytning til oppdragelse og grensesetting.

Det finnes mange ulike hjelpetiltak. Eksempler på tiltak er behandlingsterapi, foreldreveiledningsgrupper, bruk av besøkshjem, støttekontakt, barnehage og SFO. Noen hjelpetiltak kan være direkte knyttet til barnet, mens andre vil rette seg mot foreldrene. Ofte vil det være nødvendig med en kombinasjon av tiltak. Hjelpetiltak kan settes inn for kortere og lengre perioder, alt ettersom hvilket tiltak som er mest hensiktsmessig. I visse situasjoner kan hjelpetiltak strekke seg over mange år.

Som utgangspunkt er hjelpetiltak frivillige. Det betyr at foreldrene må samtykke til det aktuelle hjelpetiltaket. Hjelpetiltak kan også iverksettes ved pålegg dersom foreldrene ikke samtykker. Vilklårene for å iverksette hjelpetiltak ved pålegg er noe strengere enn vilklårene for iverksetting av frivillige hjelpetiltak. Vedtakskompetansen er lagt til fylkesnemnda. Dette er fordi vedtaket er et tvangsvedtak og derfor krever særlig betryggende saksbehandling.

Barnevernet kan ikke tvinge familier til å godta hjelpetiltak, dersom det kan skapes tilfredstillende forhold for barnet med frivillige hjelpetiltak. Det følger både av nødvendighetskravet (at tiltaket skal være nødvendig for barnet) og av det mildeste inngreps prinsipp. Det minste inngreps prinsipp går ut på at man skal starte med det minst inngripende tiltaket før mer alvorlige tiltak benyttes. Muligheten for hjelpetiltak begrunnes også ut fra det biologiske prinsipp. Prinsippet går ut på at man anser det som et viktig utgangspunkt at barn vokser opp hos sine biologiske foreldre. Derfor vil man heller forsøke å hjelpe familier slik at barnet kan fortsette å bo hos sine biologiske foreldre.

Barneverntjenesten kan i stedet for eller i tillegg til å iverksette konkrete hjelpetiltak gi barn og foreldre råd og veiledning.

8.4 Overtakelse av omsorg

Et av tvangstiltakene barnevernet kan fatte er overtakelse av omsorg. Dette innebærer at barnet flyttes bort fra foreldrene, og at den fysiske omsorgen overtas av barneverntjenesten. Et vedtak om omsorgsovertakelse er et svært inngripende vedtak, både

for barnet det gjelder og for foreldrene. Dette innebærer at det ofte vil være en svært vanskelig vurdering å avgjøre om vilkårene for en slik omsorgsovertakelse er oppfylt. Overtakelse av omsorg reguleres av barnevernloven § 4-12.

Vilkårene

Det finnes fire alternative vilkår for overtakelse av omsorg. I tillegg er det et absolutt vilkår for omsorgsovertakelse at det er nødvendig ut fra den situasjonen som barnet befinner seg i. Et vedtak om omsorgsovertakelse kan heller ikke treffes dersom det kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet ved hjelpetiltak.

Dette betyr at kun ett av de fire vilkårene må være til stede samt at omsorgsovertakelse må være nødvendig og at tilfredsstillende forhold ikke kan skapes ved bruk av hjelpetiltak.

1. Barnevernet kan fatte vedtak om overtakelse av omsorg dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorg som barnet får eller i forhold til den personlige kontakt og trygghet som barnet trenger etter sin alder og utvikling.

At det må være "alvorlige mangler" viser at det skal mye til for å overta omsorgen. Alvorlige mangler ved den daglige omsorg kan for eksempel være den situasjon at barnet ikke får mat.

Når det gjelder alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet, knytter dette seg til den følelsesmessige relasjon mellom barn og foreldre. Den omfatter også krav til stabilitet for barnet.

2. Barnevernet kan også overta omsorgen dersom foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrequende barn får dekket sitt særlige behov for behandling og opplæring.

3. Videre kan barnevernet overta omsorgen dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet. Denne bestemmelsen gjelder både for fysisk og psykisk mishandling. Den gjelder dessuten ved ulike former for seksuell misbruk av barn.

4. Til slutt kan barnevernet overta omsorgen dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadet fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet. Denne bestemmelsen bygger på en vurdering framover i tid og den gjelder foreldrenes evne til å ta ansvaret for barnet. Det er særlig denne bestemmelsen som vil være aktuell for nyfødte og små barn. Foreldrenes personlige forutsetninger for å kunne ta seg av barnet vil være et sentralt vurderingskriterium. Bestemmelsen vil bl.a. kunne gi rett til å overta omsorgen når foreldrene er psykisk utviklingshemmet, eller de har psykiske vanskeligheter som påvirker evnen til å ta seg av barn. Denne bestemmelsen kan også være aktuell dersom foreldrene har et rusproblem.

Når det er truffet vedtak om overtakelse av omsorg skal barnet plasseres enten i fosterhjem, institusjon, i opplærings- eller behandlingsinstitusjon når dette er nødvendig fordi barnet er funksjonshemmet, eller i omsorgssenter for mindreårige. Ved valg av plassering skal det legges vekt på hva som er det beste for barnet.

8.5 Fratakelse av foreldreansvaret

Fratakelse av foreldreansvaret reguleres av barnevernloven § 4-20.

Er det fattet vedtak om overtakelse av omsorg, kan det også fattes vedtak om at foreldreansvaret i sin helhet skal fratras foreldrene.

Fratakelse av foreldreansvar er et inngripende vedtak, og det skal derfor sterke grunner til for et slikt vedtak. Dette innebærer at det i realiteten kreves sterke tilleggsgrunner for å frata foreldreansvaret i tillegg til omsorgen. Dette gjelder særlig når foreldreansvaret fratras samtidig med omsorgen, eller i nær tilknytning til dette vedtaket.

Et vedtak om overtakelse av omsorg kan opprettholdes selv om man ikke fratrar foreldreansvaret.

8.6 Tiltak for barn med atferdsvansker

Tiltak for barn med atferdsvansker reguleres av barnevernloven § 4-24.

Et barn som har vist alvorlige atferdsvansker ved alvorlig eller gjentatt kriminalitet, ved vedvarende misbruk av rusmidler eller på annen måte, kan plasseres i en institusjon uten eget samtykke eller samtykke fra den som har foreldreansvaret. Barnet blir da plassert i institusjon for observasjon, undersøkelse og korttidsbehandling i opptil fire uker, eller for en kortere periode dersom det er fastsatt i vedtaket.

Det er i prinsippet ingen begrensning med hensyn til hvilken type institusjon som kan være aktuell å plassere barnet i. Man må imidlertid ta hensyn til hvilke formål som skal ivaretas ved plasseringen. Dette innebærer at institusjonen må ha de nødvendige forutsetninger for å oppnå formålet med plasseringen. Institusjonen kan være en barneverninstitusjon eller andre institusjoner etter annen lovgivning.

Er det sannsynlig at barnet har behov for mer langvarig behandling kan det fattes vedtak om plassering i opptil 12 måneder.

Med «alvorlig kriminalitet» siktes det i forarbeidene særlig til «volds- eller sedelighetsforbrytelser av alvorlig karakter». Uttrykket «gjentatt kriminalitet» eksemplifiseres samme sted som «serier av tyverier eller hærværk». Det må imidlertid også kunne omfatte andre former for gjentatt kriminalitet, f.eks. gjentatte mindre alvorlige voldsforbrytelser.⁴

⁴ https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1991-92&paid=4&wid=c&psid=DIVL312&pgid=c_0143&vt=c&did=DIVL320&s=True på s. 114.

9 BEHANDLING AV FORELDRETVISTER I DOMSTOLEN

9.1 Å bringe en sak inn for domstolen

Dersom man ikke kommer til enighet etter å ha gjennomført mekling hos familievernkontoret kan man bringe en sak inn for domstolen. Å bringe en sak inn for domstolen er kostnadskrevende, det kan ta lang tid og det er i tillegg ofte belastende for foreldrene og barnet.

Enkelte saker bør imidlertid bringes inn for domstolen. Dette gjelder for eksempel saker der det er bekymring for vold, overgrep, rus eller psykisk lidelse som kan utsette barnet for fysisk eller psykisk fare. Det kan også være andre forhold som gjør dette nødvendig.

Barnefordelingssaker kan være belastende for foreldrene og barnet, samtidig som en vellykket barnefordelingsprosess kan være oppklarende og bidra til å danne et trygt grunnlag for barnets videre oppvekst.

Før man kan reise sak hos domstolen, må foreldrene ha gjennomført mekling. Alle familievernkontorer tilbyr mekling, se punkt 8.3.

Hvis foreldretvisten bringes inn for domstolen, har dommeren ansvar for å vurdere hvordan saken skal behandles. Retten kan ta stilling til spørsmål om foreldreansvar, fast bosted og samvær. Dommeren har plikt til å vurdere om det er mulig å oppnå forlik mellom partene. Dommeren har ansvaret for at barna blir hørt. Det er som regel dommeren, en sakkyndig, eller begge sammen, som har samtaler med barna.

Dommeren har også mulighet til å sende en sak tilbake til familievernet for ny mekling.

Fri rettshjelp

Fri rettshjelp er et rettshjelpstilbud som er opprettet av det offentlige for å gi personer nødvendig juridisk bistand uavhengig av vedkommendes økonomi. Dette gjelder i visse typer saker som er ansett spesielt viktige. Tilbudet går ut på at staten, helt eller delvis, dekker utgifter og omkostninger som påløper i forbindelse med advokatbistand. Fri rettshjelp gis som fritt rettsråd, fri sakførsel eller fritak for rettsgebyr, se rettshjelpsloven § 1.

Fri rettshjelp kan være behovsprøvd

I enkelte tilfeller er hjelpen behovsprøvd og i andre tilfeller ikke. At saken er behovsprøvd innebærer at hjelpen gjøres avhengig av en individuell vurdering av den enkeltes økonomiske situasjon. Mottakere av fri rettshjelp i behovsprøvd saker må betale en egenandel av utgiftene til bistand, se rettshjelploven § 9.

Fri sakførsel

Fri sakførsel vil si fri rettshjelp under rettergang (under domstolsbehandling). Fri sakførsel omfatter hel eller delvis dekning av utgifter til prosessfullmektig eller advokat.

Det følger av reglene i rettshjelploven § 16 at man i foreldretvister kan ha rett på fri sakførsel. Hjelpen er behovsprøvd. Vilkåret er at man har brutto årsinntekt og netto formue

som ligger under en fastsatt grense.

Etter rettshjelpforskriften § 1-1 må man for at søknad skal kunne innvilges ha:

- Bruttoinntekt under kr 246 000 for enslige.
- Bruttoinntekt under kr 369 000 for ektefeller og andre som lever sammen med felles økonomi.
- Nettoformue under kr 100 000.

Med bruttoinntekt menes summen av all skattbar inntekt i og utenfor arbeidsforhold før skattefradrag.

Fri sakførsel innvilges uten behovsprøving i saker som skal behandles av fylkesnemnda etter kap. 7 i barnevernloven, se retthjelpsloven § 17 tredje ledd.

Fritt rettsråd

Fritt rettsråd omfatter nødvendige utgifter til rådgivning og bistand fra advokat utenfor rettergang (utenfor domstolsbehandling).

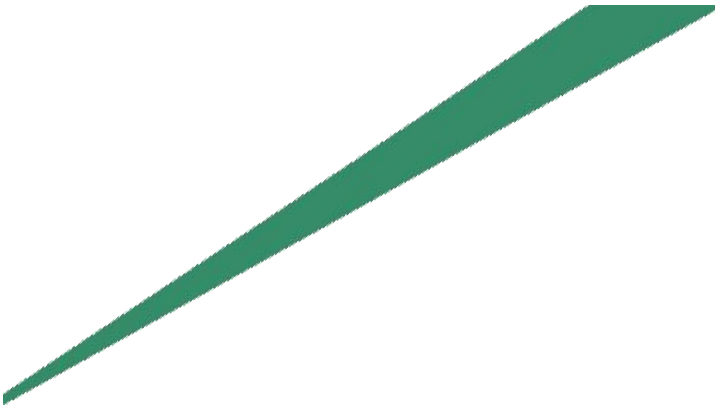
Søknad om fritt rettsråd kan innvilges uten behovsprøving i følgende tilfeller

- a) For den som er part i sak hvor barnevernet har fattet vedtak som nevnt i
 - Barnevernloven § 4-6 annet og tredje ledd (midlertidige vedtak i akuttsituasjoner).
 - Barnevernloven § 4-9 første og annet ledd (foreløpige vedtak).
 - Barneoven § 4-25 annet ledd annet punktum, men hvor vedtaket ikke blir etterfulgt av at barnevernet starter forberedelse til sak som skal behandles av fylkesnemnda etter kapittel 7 i lov om barneverntjenester.
- b) For den som er part i sak hvor barnevernet har startet forberedelse til sak som skal behandles av fylkesnemnda etter kapittel 7 i lov om barneverntjenester, men hvor saken likevel ikke blir oversendt fylkesnemnda.

Bestemmelsene gir rett til fritt rettsråd i barnevernssaker som ikke undergis etterfølgende behandling i fylkesnemnda. For saker som tas til behandling i fylkesnemnda gis fri sakførsel uten behovsprøving etter rettshjelploven § 17 tredje ledd nr. 2.

Hvordan søke om fri rettshjelp

Søknad om fri rettshjelp kan rettes til Fylkesmannen eller så kan du ta direkte kontakt med en advokat. Dersom du går inn på advokatenhjelperdeg.no kan du enkelt finne en advokat som bor nært deg og som arbeider med det saksområdet du trenger hjelp i.

Jusshjelpa i Nord-Norge
UIT Norges arktiske universitet
Breivika senter
9037 Tromsø

Telefon: 776 44 559
E-post: post@jusshjelpa.uit.no
www.jusshjelpa.no